

Ahmedinejad: Saud Arabystanyny dörde, Türkiyäni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 25 января, 2025

Ahmedinejad: Saud Arabystanyny dörde, Türkiyäni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler AHMEDINEJAD: SAUD ARABYSTANYNY DÖRDE, TÜRKİYÄNI ÜÇE, EÝRANY-DA ALTY BÖLEGE BÖLMEK İSLEÝÄRLER

kitapcy.ru

Eýranyň öñki Prezidenti Mahmud Ahmedinejad «Independent»habarlar gullugynyň koordinatory Muhammet Zahid Gülüň sowallaryna jogap berdi.

Bize bu mümkünçiliği döredendigi üçin ilki bilen oña minnetdarlygymzy bildirýärис. Sebitdäki soňky ýagdaýlar boýunça sowallar bilen başlamak we soňra, eger wagtymyz ýetse, Eýrandaky hakykaty we eýran sahnasy hakdaky sowala geçmek isleýärин. Gürrüňdeşlige Türkiyäniň we Eýranyň ýakyn goňsusy Yrakdan başlalyň.

– Eýran Yslam Respublikasynyň 1979-njy ýylda gurlan wagtyndan bări Eýran Yrak bilen ýakyndan gyzyklanyp geldi. ABŞ-nyň Yragy okkupirlemeginden soñ Eýranyň Yrakda hem agramy, hem täsiri bardy. Yragyň syýasat sahnasynda goşulan ýerleri boldy. Şugünki gün Eýranyň Yragyň syýasat sahnasyndaky üstünliklerine ýa-da şowsuzlyklaryna nähili baha berýärsiňiz?

– Ilki bilen-ä sizi we bu gepleşige jogapkär kärdeşleriňizi gyzgyn salamlaýaryn hem-de gürründeşligiň peýdaly bolmagyny umyt edýärin. Jemgyýet, sebit we dünýä meseleleeini analizlände hemiše käbir prinsipleri ünsden düşürmeli däl. Birinji prinsip: halklaryň öz ykbalyny kesgitlemäge bolan hukugy we garaşsyzlygydyr. Muny hökman ykrar etmelidir. Taraplardan biri beýlekisiniň içerki işlerine goşulmaly däl. Sonuň üçinem ikinji prinsip beýlekileriň içerki işlerine goşulmazlykdyr.

Üçünji prinsip: awtoritar döwletleriň syýasatydyr. Bu döwletler öz bähbitleri üçin başga ýurtlaryň we halklaryň dargamagyny isleýärler. Şuña hökman üns bermek gerek.

Dördünji prinsip bolsa, sebitiň sebit halklary boýunça töwerekleyín hyzmatdaşlygynyň bolmagy gerek we ynanyşmagy gowşadýan her bir zat ähli halklara zyýan ýetirýär. Bular ýaly zatlaryň bolmazlygy üçinem hemmeleriň seresaply bolmagy gerek.

– Eýranyň Yraga girme syýasatyna nähili garaýarsyňz? Siziň pikiriňizce bu syýasat üstünliklimi ýa-da şowsuzmy?

– Bu zerurlyklary göz öňüne tutanymyzda bütin regional meselelere ýeke-täk nukdaýnazara we ýeke-täk garaýyşa barýança baha berip bileris. Häzir sebitiň çekip-çydap bolmajak şertleriň astyndadygy hakykat.

– Nejep we Kum şäherlerindäki iki düýpli gatlagyň arasyndaky basdaşlyk ýa-da çaknyşyk hakda gürrüň edilýär. Bu iki düýpli gatlagyň arasynda, eger bar bolsa, tapawudy nämede we nähili görýärsiňiz?

– Taryhyň dürli döwürlerinde alymlaryň arasynda birtopar

düşünişmezlikler bolupdyr. Yönekeý adamlaryň arasynda nähili düşünişmezlikler bolýan bolsa, alymlaryň arasynda-da dürli düşünişmezlikler döräp biler, haýsy bolanda-da köp sanly pikirler we garaýyşlar bar. Munuň meselelere we beýleki tarapa-da täsir edýändigine ynanýaryn.

Ähli dinleriň alymlarynyň umumy pikire gelmeklerini, hristianlaryň, musulmanlaryň, Nejep, Kum şäherleriniň we El-Ezheriň alymlarynyň umumyadamzat bähbidiniň hatyrasyna birleşmegini umyt edýärис.

– Hojaýyn, bärde iki taryhy, ideologik we teologik gatlagyň arasyndaky basdaşlygyň ýa-da düşünişmezligiň gürrüñini edemok. Welaýaty-Fakih we beýleki bilen baglanyşykly syýasy ýonelmeler barada aýdýaryn. Bu meselede näme diýesiňiz gelýär?

– Hawa, alymlaryň arasynda nukdaýnazar meselesinde hemişelik dowam edip gelýän pikir tapawutlylygynyň bardygyna söz ýok.

• **«Eýran we Saud Arabystany tagallalaryny birikdirse, Ýemen meselesini çalt çözüp biljeklerine ynanýaryn»**

– Ýene başga bir çylşyrymly gürrüne geçýärис. Ýemen meselesi. Eýran Ýemene aç-açan goşulýar. Eýranyň Ýemen syýasatyny neneň görýärsiňiz we siziň pikiriňizce bu meseläni çözmegeň ýoly nämede?

– Ýemen meselesi boýunça has öň birnäçe gezek nygtap geçipdim. Ýokarda-da aýdyşym ýaly güýcli döwletleriň, ýagny, Saudi Arabystanyň, Eýranyň Birleşen Arap Emirlikleriniň (BAE), ABŞ-nyň, Angliýanyň bu meselä goşulýandygy belli. Olaryň hiç birisi Ýemen meselesine goşulmaly däl, Goý, ýemen halky öz ykbalyny özi kesgitlesin. Munuň şundan başga çykalgası ýok. Sebitdäki ähli ýurtlar: Saud Arabystany, Eýran, BAE Ýemen konfliktinden we Ýemendäki uruşdan daşlaşmaga mejburdyr. Hasam möhümi, ýemen halky bu konfliktden çaltrak çykjak bolmaly. Eýran we Saud Arabystany tagallalaryny birikdirse, Ýemen meselesini çalt çözüp biljeklerine ynanýaryn.

• **«Biri-birimizden daşlaşyp bäsleşmek özümize zyýan edýär,**

biziň asudalygymyz agzybirligimize bagly»

- Prezidentlik eden döwrüňizde Eýran bilen Saud Arabystanyň arasy gowudy. Şa Abdylla bilen taryhy duşuşyk geçiripdiňiz. A soň näme boldy, näme üýtgedi? Bu duşuşyklar nämüçin şowsuzlyga uçrady ýa-da miwe bermedi?
- Saud Arabystany bilen dost-doganlyk gatnaşyklarymuz bardy. Beýleki arap ýurtlary bilen aramyz erbet däldi. Saud Arabystany bilen aýratyn gatnaşyklarymyzyň bolmagy tebigy ýagdaý. Çünkü biziň dinimiz bir we bir regionda ýasaýarys. Şol bir wagtyň özünde duşmanymyzam bir. Biri-birimizden daşlaşyp bäsleşmek özümize zyýan edýär, biziň asudalygymyz agzybirligimize bagly. Dost-doganlaryň arasyndaky bu oňsuksyzlygyň döremegine kese ýerlileriňem belli bir derejede sebäp bolýanyny bilýärис. Bu ýagdaýda hiç kimiň öňe saýlanyp bilmejeguni, iki tarapa-da, şol sanda regiona-da munuň ýaramaz täsirini ýetirjekdigini ýene bir gezek nygtamak isleýärin.
- Eýse, häzirki ýagdaýy neneň görýäňiz? Şu wagtlar Eýranyň Saud Arabystany bilen geçirjek gepleşiklerinden söz açylýar. Bu boýunça nämeleri diýmek isleýäňiz?
- Iki tarapyňam birtopar ýalňışlyklary goýberýändigini bilýärin. Gepleşikleriň geçirilýänine begenýän. Iki tarapyňam özara ylalaşyga geljegine ynanasym gelýär. Taraplaryň Ýemen konfliktini çözäge yönelmelerini isleýärin. Munuň özi tutuş sebitde howpsuzlygyň we durnuklylygyň üpjün edilmegine, iň esasysy-da Ýemen hökümetini we halkyny bu konfliktden halas etmegine goşant goşar.
Ýemen halky hazır gorkunç krizisleri başdan geçirýär. Ýitgiler çekýär. Olar biziň doganlarymuz. Saud Arabysyany, Ýemen, Eýran, Kuweýt – hemmämiz dogan. Bularyň haýssy büdrese, duşmanlar muňa begenýär. Şol bir ýagdaýda şäherlerimiz ýok edilse we özara oňuşmazlyklarymyzda esgerlerimiz ölse, duşmanlarymyzy begendirmekden başga zada ýaramaz.
Söhbetdeşligiň başynda agzalan dört prinsipe üns bersek, Ýemen konfliktiniň bejit çözüljegine ynanýaryn. Bu meseleleriň

nämedigi Saud Arabystanyna mälim. Şeýle-de, sebitara meseleleri boýunca hem biri-birimiz bilen gürleşip, düşünüp bileris. Mundan ýigrimi ýyl öñ sebitiň şertleri juda ýaramazdy. Siriýadaky, Yrakdaky, Ýemendäki, Owganystandaky, Liwandaky şertlerem öwerlik däldi. Eýran bilen Owganystan düşünişseler, sebitiň şertleriniň gowulanmagyna, şu ýürtlardaky düşünişmezlikleriň aradan aýrylmagyna goşant goşuklary we şertlerini ýumşatdyklary bolardy.

– Biziň üçin örän gowy tabel çyzyp berdiňiz, ýöne edil häzir Siriýadan söz açmak isleýän. Eýranyň Siriýada goşun bölümlerini saklaýanyna garşı çykýanyňz mälim. Şu ýerde şu sowaly göni özüñize beresim gelýär: Siriýa konfliktinden nädip çykmaly? Siriýada soňky on ýylyň dowamynda bolup geçen köpçülükleyin-halk progesterone bolan garaýsyňz nähili?

Size aýdyp beren dört prinsipimi ýene bir gezek gaýtalamak bilen Eýran hökmünde biz, Saud Arabystanynyň, Türkiyäniň, Siriýanyň içerki işlerine goşulmagyň deregine siriýa halkynyň jebisleşmegine kömek etsek gowy bor. Siriýa halkynyň erk eradasyna hormat goýmaly. Çünkü bu olaryň, ýagny, halkyň hakydyr.

Similar uly pidakärlikleri döz geldi, birgiden ýitgileri çekdi. Eýran, Saud Arabystany, Türkiye urşuň öñünü almak üçin jan etmeli we siriýaly toparlardan haýsam bolsa birine pul, ýarag we logistik kömek bermeli däl.

Urşup ýören iki tarapam iňlis-de däl, amerikan-da, Yragy basyp alanlar-da däl, olar Siriýanyň öz ogullary. Ol ýerde öldürilýänler ruslar däl, siriýalyalar. Siriýa meselesine haýsy tarapdan seretseňiz serediň, olar biziň öz doganlarymyz. Eýran, Saud Arabystany, Türkiye üçusu oturyp gürleşseler, gürrüňdeşligimiziň başynda-da aýdyşym ýaly öz aralarynda «öz ykbalyny kesgitlemek hukugy halkyň öz hukugydyr» prinsipiniňem bolan dört prinsipe goldanyp, konfliktiň aradan aýrylmagyna kömek edip bilerler.

– Türkiye bilen aýratyn gyzyklanýarsyňz, üýtgeşmeleri sypdyrman yzarlaýarsyňz. Soňky gezek mundan iki hepde öñ

Türkiýäniň dürlı şäherlerine syýasy däl saparlarda bolduňyz. Türk halky barada näme aýdyp biljek? Adalat we Galkynyş partiýasynyň (AKP) 20 ýyldan soňky ýagdaýyny neneň görýäñiz? Mysal üçin, häzir konstitusion üýtgeşmeleri geçirmek we parlamentar sistema dolanyp gelmek talaby bilen türk oppozisiýasynyň ýagdaýyna nähili baha berýärsiňiz?

Munuň özi türk halkynyň öz işi. Türk halkynyň talap edýän her bir zady praktikada ýerine ýetiriläýmelidir. Eýranyň Türkiye bilen gowy gatnaşyklary bar. İki ýurduň gatnaşyklary düýplüdir we adyldyr. Bularyň dünýä güýçleriniňem garşylyklaýyn çärelerini ünsden düşürmezliginiň gerekdigini pikir edýärin. Her ýurduň güýji halkynyň goldawy bilen baglanychyklydyr. Halk öz sistemasyndan hoşal bolmaly we soňam halkyň öz erk-ygtyýary öz ykbalyny kesgitläp bilmelidir. Käbirleri öz pikirlerini beýlekilere impozirlese, munuň döretjek problemalary bilen yüzbe-ýüz bolmak gutulgysyzlyga öwrüler.

– Türkiye we Eýran sebitdäki iň esasy ýurtlardan. Olar uly rol oýnap bilýän we özara taryhy gatnaşyklary bolan iki uly ýurt... Düşünüşmezlik we düşünişmegiň esasy ýerlerine ünsi çekjek bolsak, näme aýdyp biljek?

Sebit halklarynyň aňyrdan gelýän kökli gatnaşyklary bardy. Häzirem şeýle. Öz aralarynda hiç hili düşünişmezlikleri ýokdy. Halklar söwda, maşgala gurmak, hyzmatdaşlyk etmek biregi birege baglaýan gatnaşyklary saklamak isleýär. Özara jebisleşlesleri gelýär we mundan hoşal bolýarlar. Hökümetler halkyň eradasyna görä bolmaly. Emma şol wagt problemalar hökümetleriň we režimleriň ýalňyş analizleriniň netijesidir. Sebitara hökümetler we režimler özlerini sebitden aýry görmeli däl.

Hemmämiz bir bolup sebiti dolandyrmaly, agzybir bolmaly. Agzybirlik hemmelere peýda berer. Diňe şeýdilende awtoritar döwletler hiç birimize basyş edip bilmez.

Beýleki bir tarapdan dünýäde täze güýç, adam güýji bolarys. Awtoritar döwletleruň tutuş sebit ýurtlaryna garşy ugur görkeziji meýilnamasynyň we komplimasiýasynyň bardygyny

ýaňzytmak isleýärin. Hiç bir ýurduň güýcli ýa-da öz-özünü dolandyryp biljek ýagdaýda bolmagyny islänoklar. Hiç bir ýagdaýda öñe gitmegimizi we ösmegimizi islänoklar.

Biri-birimiz bilen zol çaknyşyp we oňuşman ýörmegimizi, yza galmagymyzy, şeýdibem bize höküm edibilmegi isleýärler. Ýaraglaryny satmak üçin özlerine müşderi gözleýärler.

- **«Russiýanyň Ukraina çozanlygyndan peýdalanyп, Hytaý Taýwana, ABŞ hem Eýrana cozmak isleýär»**

– Munuň bilen baglanyşykly ABŞ-ny we Russiýany Ukraina garşıy hapa ylalaşyga gelmekde» aýypladyňyz? Näme üçin?

– Sebitiň şertlerini we global meseleleri gowy bilýän her kimiň şeýtmegi gerek. ABŞ, Russiýa, Hytaý dünýä üçin täze meýilnama işläp düzjek bolýarlar. Russiýanyň Ukraina çozanlygyndan peýdalanyп, Hytaý Taýwana, ABŞ hem Eýrana cozmak isleýär.

Bütin bularyň barsy dünýäniň özgerme prosesini başdan geçirýändigini subut edýär. Bütin dünýäde täze maksatnama ýola goýlar. Ukrainanyň üstüne cozulmagy dünýäniň üýtgewsiz hasap edilen şertleriniň üýtgeýändigini görkezdi. Bu meniň pikirim. Netijelerini siziň özüñizem görersiňiz.

Meýilnamalarynyň birinji tapgyryny amala aşyrmaga jan edýärler. Biz bu meýilnamany amala aşyrtmajak bolup dyrjaşýarys. Çünkü olaryň matlaby amala aşsa, örän köp bigünä adamyň ömür tanapy üzüler.

– Ukraina sahnasyny sypdyrman görýänsiňiz. Eýranyň häzirki hökümetiniň ukrain konflikti we Ukrainadaky uruş boýunça tutumyny nähili görýäňiz?

– Bu sowaly Eýran hökümetiniň press-seketaryna bermeli.

– Eýran hökümetiniň tutumyny soramok. Sowal şu: Eýran hökümetiniň tutumyny nähili görýäňiz diýýän?

– Meniň nähili tutumym bardygyny gowy bilýärler. Hemise halkyň ýanynda bolmaga çagyryan. Awtoritar güýcлерden gaça durmaly,

päli azan güýçleriň duzagyna düşmejek bolmaly.

– Soňky döwürde Eýran bilen Russiýanyň arasyndaky gatnaşyklary neneň görýäñiz? Russiýa Eýranyň bil baglap biljek ýarany bolubilermi?

– Munuň üçin geçmişdäki reallyga we şu günki reallyga seredeliň. Geçmişe seretsek, Russiýanyň Eýranyň özünü goldamandygyna bahana tapyp bilmese gerek.

Emma hazır käbir bahanalary bar.

Häzir söweş ýagdaýyndadygy aýdyp we perdäniň aňyrsynda ABŞ bilen el-ele berip, Eýrany bu uruşda özünü goldamandygy üçin günäkärläp bilmez.

– Russiýanyň çozusy ýaly Hytaýyňam Taýwana çozmak niýetiniň bardygyny we basyp almak isleyändigini aýtdyňyz. Siziň pikiriňizce bular ýaly üýtgeşmeleriň nähili netijeleri bolup biler?

– Bu betpäl meýilnamalaryň birem amala aşmaz diýip umyt edýärin. Ukrainadaky uruş haýal etmän guitarar we rus esgerleri öýlerine dolanar. Ukrain halky-da kanuny hak-hukuklaryna eýe bolar.

Russiýa öñünde-soňunda sözüni ýöretjege meñzeýär. Ýagny, ýoldaş Jo Baýdeniň tutumlaryna seredende, Russiýanyň bu urşa girmegine we islän ýaragyny ulanmagyna göz ýumulan borly.

– Eýran birküç gün öñ Oman deňzinde (Arap deňzi) we Oman aýlagynda Russiýanyň we Hytaýyň geçirgen harby türgenleşiklerine gatnaşdy. Bu harby türgenleşiklere syýasy taýdan baha bersek, nyşanada kim bar we sebit boýunça hakykatdanam ýaranlyk guruldymy?

– Sebitiň howpsuzlygynyň sebit halklary tarapyndan güýçlendirilmelidigine ynanýaryn. Sebit hökümetleri daşarky elementleriň sebitara işlere burnuny sokmagynyň öñünü almalydyr.

– Eýranyň ýadro maksatnamasy barada aýdanymyzda bolsa, Eýran

bilen ABŞ-nyň arasynda ýadro maksatnamasy we öndürmegi meýilleşdirilen energetika babatdaky gepleşiklerde Barden hökümétine nähili garaýaňyz? Siziň pikiriňizce Baýden hökümétiniň Tramp hökümétinden parhy nämede?

– Amerikan hökümétiniň global we halkara syýasatlarynyň bizi goldaýan tarapynyň ýokdugyny, Respublikan partiýadan çykan prezidentleeiň bu global partiýalaryň bir bölegidigini we amerikan prezidentleriň köplenc ýerine ýetiriji bolup iş alyp barýandyklaryny pikir edýärin.

Ikinji jahan urşundan soň urşuň ýeňijisi bolan bolan baş döwlet özlerinden başga hiç bir ýurduň güýçli we ýadro ýurdy bolmaly däldigi babatda özara ylalaşyga geldiler. Bu boýunça dil birikdirdiler. Shoň üçinem olar Eýranyň öňe saýlanmagyna garşı cykýarlar.

Olar birmeňzeş ýagdaýda Saud Arabystanynyň, Türkýäniň, Pákistanyň, Yragyň hem güýçlenmegine garşydyr. Ýurtlarymyzyň güýçli we sylanýan ýurtlara öwrülmegini islänoklar. Urany baýlaşdyrmama işiniň Eýrany güýçlendirjegini bilyärler. Bu olaryň üýtewsziz syýasaty. Ýagny, Baýdeniň, Trampyň, Obamanyň ýöreden syýasatlarynyň arasynda hiç hili tapawut ýok. Baýdeniň Eýrana garşı basylary Trampyňkydan has beter bolar. Çünkü olaryň barsy ýeke-täk maksada gulluk edýärler. Emma praktikada ulanýan dilleri we meýilleşdirmeye usullary başgaça. Bu boýunça size bir mysal bereýin. ABŞ-nyň Halkara gatnaşyklar geňeşi (CFR) bilen Nýu-Ýorkda ýygnak geçiripdik. Olardan 28 adam gatnaşdy. Togsan minutdan gowrak wagtyň içinde bar beren sowallary Eýranyň ýadro maksatnamasy boýunça boldy.

Berjek sowallaryny berip bolansoňlar, bize ýöñkeýän aýyplarynyň birinem subut edibilmediler. Aralaryndan terbiýeli adamdygy görnüp duran ýaşuly biri ýerinden turup: «Jenap Ahmedinejad, parahatçylykly maksatlar üçin urany baýlaşdyrmaga hak-hukugyňzyň bardygyny bilyaris, emma muny resmi taýdan ykrar etsek, erte Saud Arabystany, soň Müsürem şeýle energiýa eýe bolasy geler. Şeýle ýagdaýda nädip olaryň hötdesinden gelip bileris?» diýdi.

Men şonda oňa: «Eger bu biziň muňa hakymyz bolýan bolsa,

olaryň hakynyň bolmagy kanuny zat. Bu hakyň ulanyaşa girmeginden gaça durulýan bolsa, onda hiç kime beýle haky bermeli däl» diýdim.

Bu boýunça ýene bir mysalam Eýran birinji gezek industrial derejede urany baýlaşdyranda, muny ýörite jaň edip aýdan adamym korol Abdylla boldy.

Oňa telefonda «Bu habary eşdeniňe begenjegiňi umyt edýän. Indi bu ulgamam siziň hyzmatyňzdadır. Halkara Atom energiýasy agentliginiň (UAEA) gözegçiligi astynda işläris. Öndüren ähli energiýamyzy size ugradýarys. Sizem hünärmenleriňizi we alymlaryňyzy ugradyň. Gazanan tejribelerimiziň barsyny olara-da öwredeliň» diýdim.

Sebitimizdäki ähli ýurtlaryň senagat we ylym taýdan ösmeginiň gerekdigine ynanýan. Emma ýadro bombasyny edinjek bolmagyň geregi ýok.

Ýadro bombasy adamlara gowulyk getirmez, tersine, ýadro ýaragy wagşyýanalygyň alamatydyr. Biz ylym-bilimi, senagaty we tehnologoýany ösdürmegiň tarapynda.

Hemmeleriň şeýle mümkünçiliklere eýe bolmagy gerek. Emma şertler bu tejribeleriň Saud Arabystanyndaky doganlarymyza geçirilmegine ýol bermedi, ýöne bu boýunça pikirimiz we yönelmelerimiz öñküligine galmagyna dowam edýär. Günbatarlylaryň muňa garaýsy özlerinden başganyň şeýle mümkünçilikleri edinmegine päsgel bermegiň üstünde gurlan.

- **«Saud Arabystany dörde, Türkiýeni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler»**

– Ýakymly ýatlamalarynyz we häzirki atmosfera gurşawynda su boýunça geleşiklere nähili baha berýärsiňiz? Siziň pikiriňizce belli bir netije gazanyp bolarmy ýa bolmaz? Ukraina konflikti Eýran bilen ABŞ-nyň arasyndaky ýadro boýunça geleşikleri bökdäp bilermi?

– Munuň ýakyn geljekde bolmagyna garaşamok, ýöne dünýä güýcileriniň sebit ýurtlary boýunça betpygyl meýilnamasynyň bardygyny bilyärin. Saud Arabystany dörde, Türkiýeni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler. Sebitdäki ýurtlary

bölüp, ownuk we gowşak döwletlere öwürjek bolýarlar. Bu olaryň meýilnamasy. Mundan halas bolmagyň ýeke-täk ýoly sebit ýurtlarynyň agzybirligunden geçýär.

• «**Eger ABŞ Russiya berk garşylyk beren bolsa, Russiya Ukraina cozmaga milt edip bilmezdi»**

– ABŞ-nyň Prezidenti Jo Barden oktýabr aýyndq Demokratiýa ýygnanşygyny geçirirdi. Umuman alanda dünýädäki we halkynyň aglabı bölegi musliman bolan ýurtlardaky demokratik şertleri nähili görýän? Jenap Baýdeniň dünýäde demokratiýanyň berkemegi ugrundaky tagallalary barada näme aýdyp biljek?

– Üns berilmeli käbir hususlar bar. Bularyň birinjisi demokratiýa iň gowy adamkarçılık tejribesidir. Emma bärde düýp mesele demokratiýanyň kapitalizmiň tussagy halyna gelmegi we dünýä boýunça alanda demokratiýanyň gownejaý durmuşa geçirilmeyändigidir.

Beýleki bir husus bolsa, häzir antikapitalistik pozisiýasyny görkezýän oýanyş akymy bar. Bular şu babatda endişeli adamlar. Demokratiýa sebäpli däl, beýleki ýurtlaryň üstünde sürülyän agalyklar we gözegçilikler sebäpli endişeli.

Dünýäniň kartasyny üýtgedip, Ikinji jahan urşundan soň orta çykan iki polýuslylyga dolanyp geljek bolýarlar. Dünýäni üç polýusly görnüşe getirmek isleyänler bolsa, dünýäni dyza çökermek üçin adam güýjüni gözegçilik astyna aljak bolup dyrjaşýarlar.

BMG-nyň gurlan wagtyndan bări dünýäde üç milliard adamnyň garyplyk derejesindenem pes ýagdaýda ýasaýandygyny we köp sanly uruşlar, howp-hatarlar, ýaraglanşyklar sebäpli dünýäniň ýagdaýynyň gowulaşyp gidibermändigini görkezdi.

ABŞ soňky wagtlar Ýaponiýada Hirosima atylanlardah has ýykgynylykly täsirlere eýe ýadro ýaraglaryny öndürdi. Russiya hem ondan kem galman raketa sistemalaryny synagdan geçirirdi. Bular halklaryň we olara dahilly mümkinçilikleriň üstünde agalyk ediji güýç bolmak üçin raketaly ýaraglarynyň dünýä boýunça gegemonlyk gurmagyny isleyär. Kapitalistleriň ahyrky maksadynyň Nýu-Ýorkdygyny we Nýu-Ýorkuňam häzirki ykdysady

ulgamy arkaly dünýädäki ähli kapitallaryň kesişyän ýeridigini bilýäňiz.

Saud Arabystanynyň, Yragyň, Kuweýtiň, Yragyň mümkünçiliklerine bir ser salyp görүň. Bu mümkünçiliklerden bütin dünýäde öz gözegçiligini we gegemoniýasy mundan beýlägem dowam etdirmek üçin peýdalananlar amerikanlardyr. Bu ýurtlar demokratiýa şygary astynda dünýäniň şertlerini üýtgetmek meýilleşdirilýän ýerlerdir.

Jenap Baýdeniň bolşuna syn ediň, ol ukrain halkynyň tarapyny çaljak bolup duranok, gaýtam iki taraply gürleýär. Aslynda Russiýanyň Ukraina cozmagynyň öňünem şol açdy. Eger ABŞ Russiýa berk garşylyk görkezen bolsa, Russiýa Ukrainanyň üstüne çozmaga milt edibilmeydi.

Jenap Baýden ukrain halkynyň hak-hukuklaryndan söz açaýynam diýenok. Şol bir görnüşde rus halkynyňam hak-hukuklary onuň ýadyna düşenok. Ýoldaş Putin wezipe ygtyýarlygynyň möhletini 2036-njy ýyla çenli, ýagny ýene 14 ýyl uzaltdy.

Jenap Barden muny demokratiýa ters ýagdaý hökmünde garamady. Baýdeniň ýolbaşçylygynda geçirilen Demokratiýa ýygnansygy-da öz gegemoniýalaryny dünýäniň boýynna dakjak bolmagyň başgaçarak formasydy.

- **«ABŞ DEAŞ kartyny Owganystan we beýleki ýurtlaryň hökümetlerine garşy basyş karty hökmünde ullanýar»**

– Prezident Baýden ýakynda DEAŞ lideri Ebu Ibrahim el-Hasimi el-Kureýşiniň ABŞ-nyň geçirilen ýörite operasiýasynda öldürilendigini mälim etdi. Ondan öñki DEAŞ lideri Ebubekir el-Bagdadynyň-da şol formada öldürilendiği mälim edilipdi. DEAŞ-yň geljegine neneň görýäňiz? Şeýle-de bolsa siz ABŞ-ny terrorizmi goldamakda we DEAŞ-a kömek etmekde aýypladyňyz. Bu aýyplamalar boýunça düşündirişiňiz barmy?

– ABŞ-nyň sebitimiz babatda ikiýüzli syýasat ýöredýänini bilýärис. Bir ýandan-a terrorçy guramalary goldaýar, bir ýandanam olara garşy söweşyändigini aýdan bolýar. DEAŞ ABŞ-nyň sebitimize burnuny sokmagyň getiren netjesidir.

Sebit halklary mundan öñ agzybir durmuşda ýasaýardy. DEAŞ

liderleri munuň parhyna bararlar diýip umyt edýärin. ABŞ DEAŞ kartyny Owganystan we beýleki ýurtlaryň hökümetlerine garşy basyş karty hökmünde ulanýar. Ýene bir gezek DEAŞ-yň bu oýna düşünmeginiň gerekdigini aýdýaryn.

- Siziň bilen geçiren bu gyzykly gürrüňimiz gutarmanka Eýran bilen baglanyşykly bir sowal beresim gelýär. 1979-njy ýyldan bări eýran režiminiň bolşuny neneň görýäñiz? Eýranda has öň bolup geçen kynçylyklaryň we adalatsyzlygyň eýran halkynyň režimden ýüz öwürmegine getirendigi barada aýdan sözleriňiz boldy. Eýran sahnasyna we eýran režiminiň geljegine nähili baha berip bilersiňiz?
- Adamlara söz azatlygyny bermeli. Halk bir zady talap edende, şol talap hökman ýerine ýetiriläýmeli. Bu prinsip Eýran üçinem üýtgewsizligine galýar. Çünkü halkyň talaplary iş ýüzünde ýerine ýetirilmelidir.
- Eýran režimi barada nämeleri aýdyp bilersiňiz, dini režimmi ýa demokratik režim? Eýran režiminiň dini we milletçi taraplary has agyr basýar. Eýran özünü Jöhit döwleti diýip tanadan Ysraýyl ýaly dini döwletmi?
- Din syýasy meselelerden has möhüm orny tutýar. Din adamzady birleşdirmek üçin gönderilipdir. Din adamy erkinleşdirmek we goldamak üçindir. Şulardan başgasynyň dine dahilly ýeri ýokdur. Men hemise şu pikiri öňe sürdüm, häzirem şu pikirdedigimi aýtmak isleyärin.
- Sözleriňizden dünýewiliği goldaýandygyyny duýup bolýar. Dogry duýupdyrynymy?
- Bu sözlere üns berilmelidigini we üstünde oýlanıp-ölçerilmelidigini aýdypdym. Demokratiýa näme, aristokratiýa näme, dünýewilik näme? Bular boýunça kän oýlanmaly.

Muhammet ZAHID GÜL,
@ZahidGol

Şenbe, 12 mart 2022 ý. Publisistika